

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2017:46

ARKEOLOGISK UTREDNING I FORM AV
SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Ledningsdragning i Norra Klysna by

Ervalla socken, Örebro kommun, Västmanland

Nina Balknäs

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2017:46

ARKEOLOGISK UTREDNING I FORM AV
SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Ledningsdragning i Norra Klysna by

Ervalla socken, Örebro kommun, Västmanland

Nina Balknäs

Lst dnr 431-1542-2016

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Örebro län
med Norra Klysna markerat
med en röd prick.*

© 2017 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2017:46

Författare Nina Balknäs

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Utsikt från Norra Klysna mot väster.

Foto Om inte annat anges är fotografierna tagna av Arkeologgruppen AB.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_170001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	7
Inledning	7
Bakgrund och kulturmiljö	9
Metod och genomförande.....	10
Bilagor	16
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	16

Figur 1. Karta över trakten kring Norra Klysna by med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en röd prick.

Sammanfattning

Arkeologgruppen AB har genomfört en arkeologisk utredning i form av schaktningsövervakning vid ledningsdragning genom Norra Klysna by i Ervalla socken, Örebro kommun. Utredningen skedde på uppdrag av E.ON Elnät Sverige AB som också bekostade utredningen. Beslut i ärendet togs av Länsstyrelsen i Örebro län den 26 oktober 2016. Inga lämningar från bytomten äldre än 1800-tal hittades.

Bakgrund och kulturmiljö

Inga fornlämningar finns registrerade i närheten av Norra Klysna. De närmaste lämningarna ligger 1–2 kilometer bort och består huvudsakligen av lämningar från historisk tid i form av lägenhetsbebyggelser och en kvarn (Ervalla 38:1). Även spridda fornlämningslika lämningar och stensättningar finns (bland annat Ervalla 39:1 och Ervalla 90:1–2). Från senare delen av stenålder finns lösfynd av yxor (bland annat Ervalla 71:1 och Ervalla 80:1). Inga lösfynd finns registrerade i Historiska museets fynddatabas.

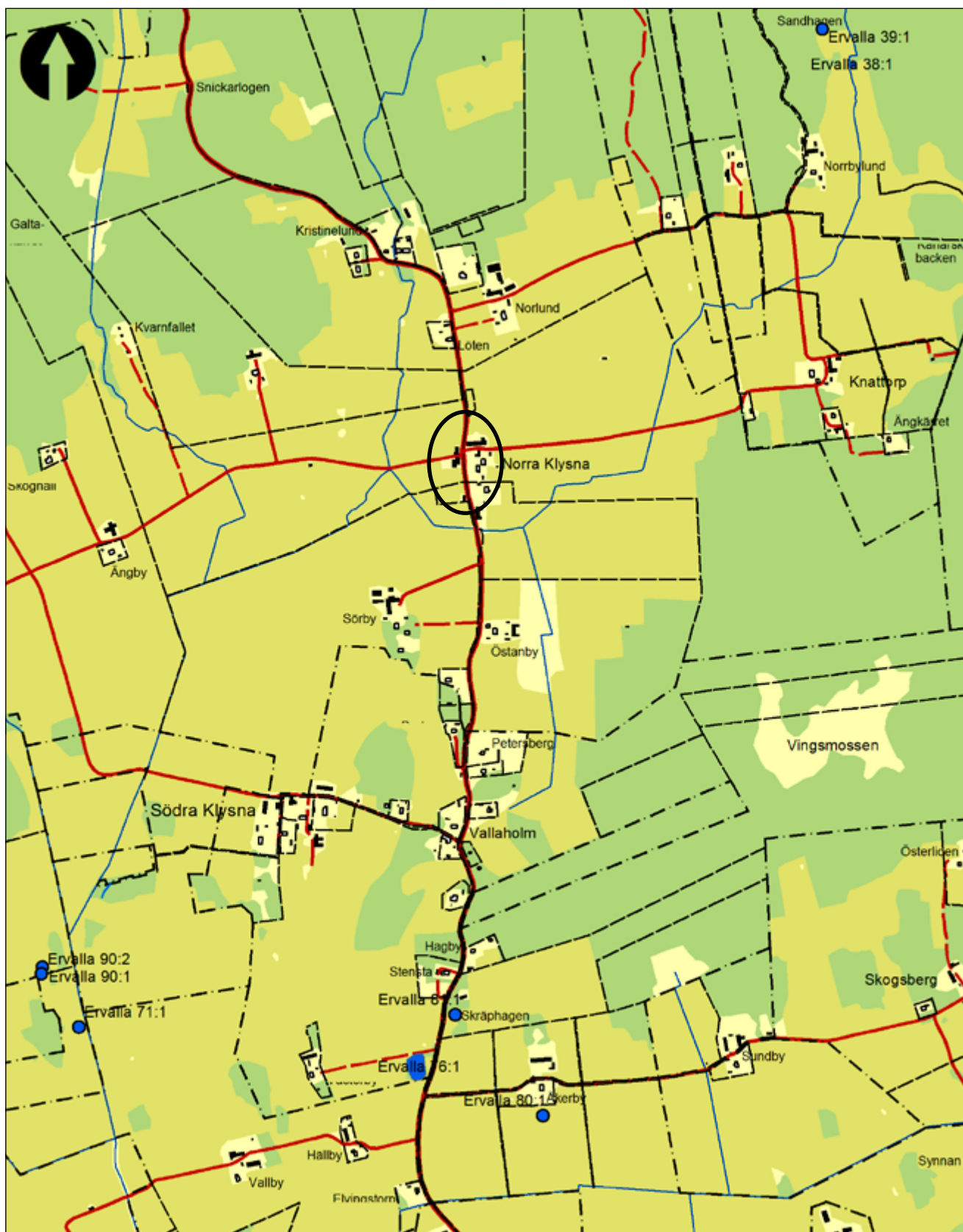
Ortnamnet Klysna nämns i skriftliga källor första gången år 1403 och stavas då *Klysnom* (SOFI). Namnet härstammar från ordet 'klyka' och kommer sig av bäckar som delar sig (Ståhl 1950). Det framgår inte om det är Norra eller Södra Klysna som avses i ortnamnsregistret eller i den anförda litteraturen.

Syfte

Syftet med utredningen var att klargöra om någon fornlämning i form av kulturlager för Norra Klysna by berördes av arbetsföretaget.

Metod och genomförande

Utredningen genomfördes i form av schaktningsövervakning. Med grävmaskin grävdes ett 0,5 meter brett schakt. Grävningen skedde skiktvis ned till avsett djup på 0,6–0,8 meter. Då lämningar framkom rensades de varefter de dokumenterades skriftligt på för ändamålet anpassade anläggningsblanketter och fotograferades. All inmätning skedde manuellt utifrån fasta punkter på fastighetskartan.

Figur 6. Lagret A9 i det östra schaktet.

Resultat

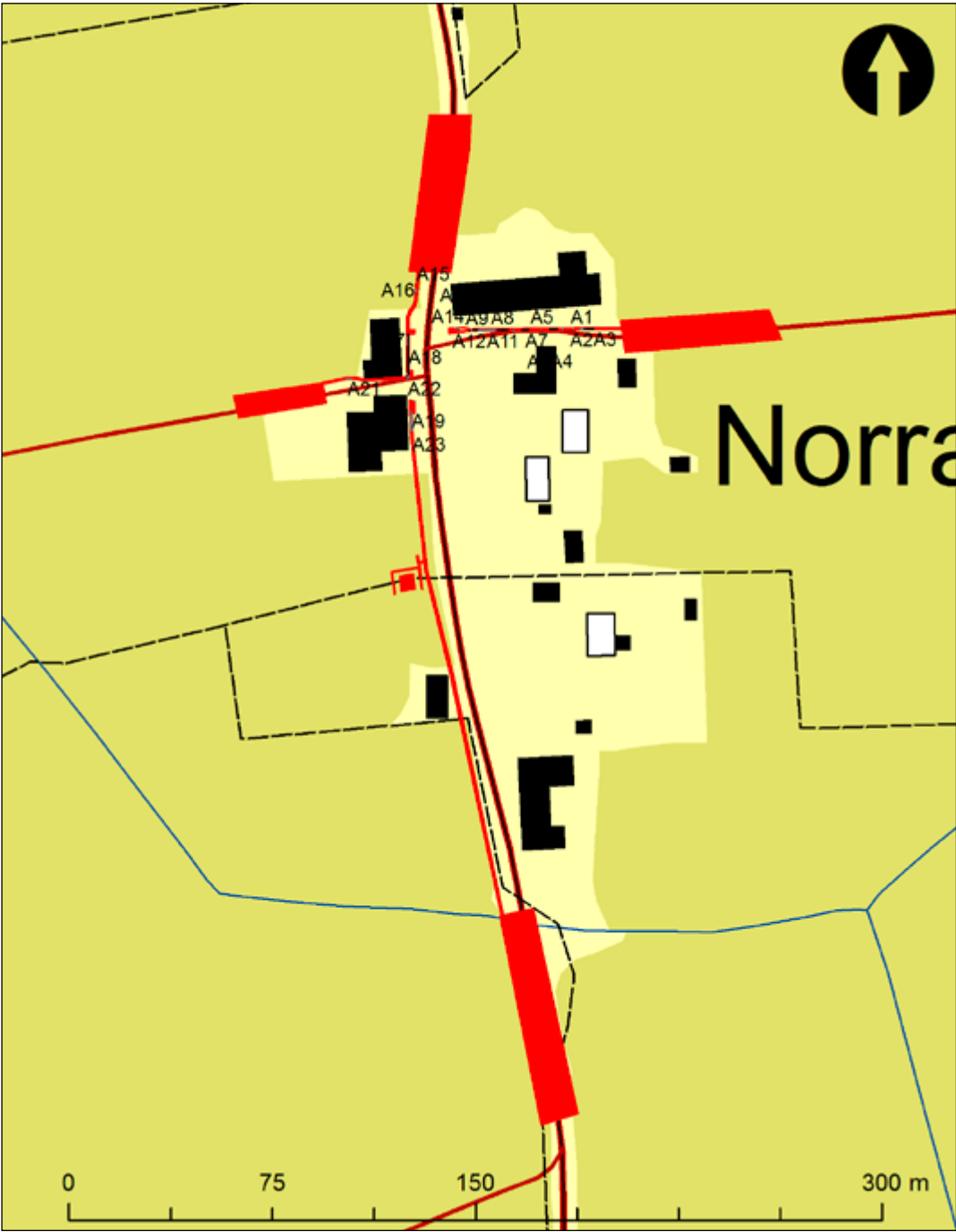
Grävningen påbörjades på gårdsplanen i den östra delen och fortsatte sedan söderut utmed vägen. När Arkeologgruppen AB kom till platsen hade redan de yttre delarna av undersökningsområdet grävts i alla väderstreck. Dessutom hade flera tryckgropar och schakt för elskåp tagits upp utan närvaro av arkeolog. Länsstyrelsen informerades om överträdelsen via e-post.

Det östra schaktet

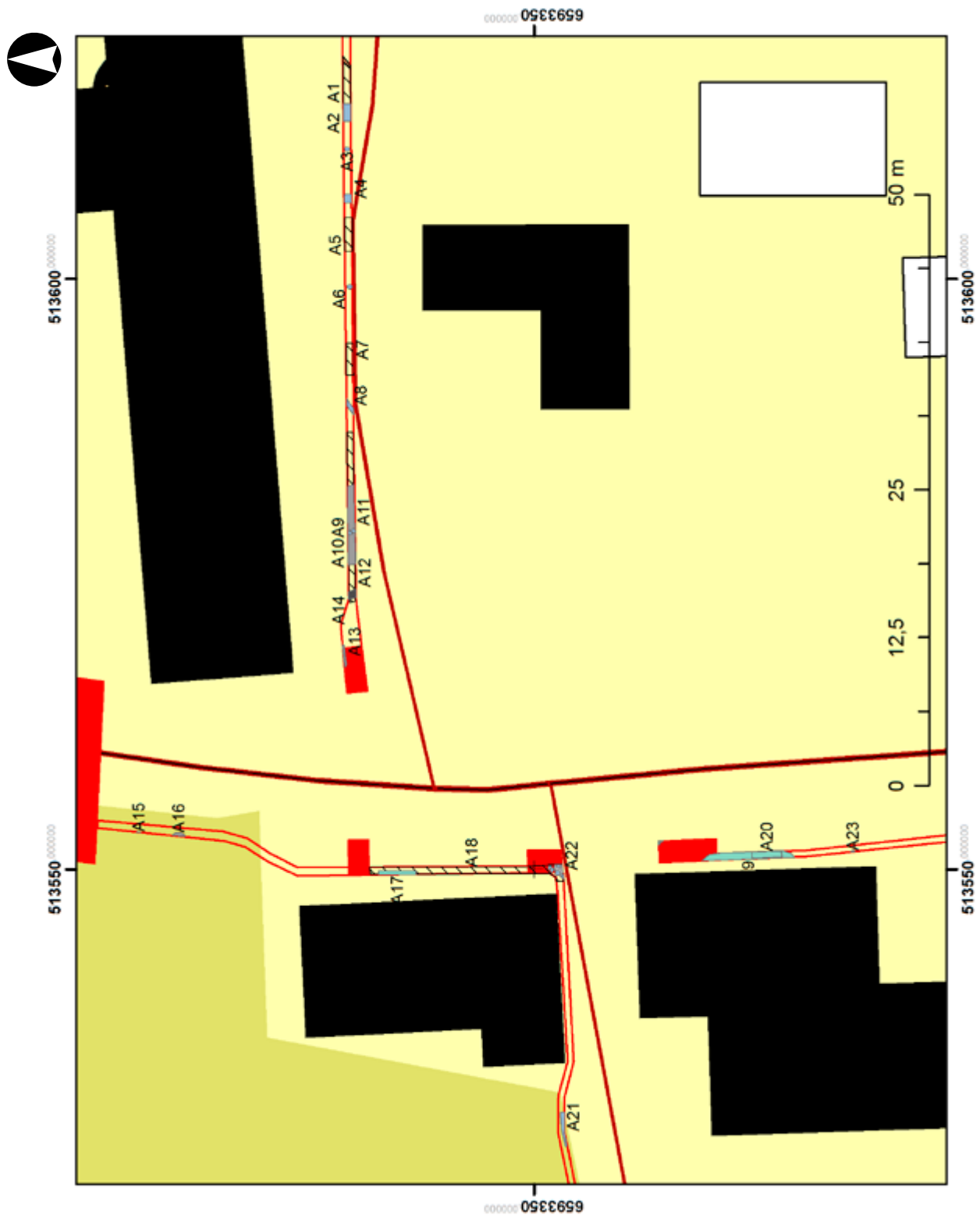
I schaktet som löpte över gårdsplanen fanns flera byggnadsrester i form av lager och stensyllar. De flesta kontexterna kan identifieras på laga skifteskartan från år 1853.

Längst i öster fanns vad som i fält tolkades som en rejäl stensyall (A2) med ett träflisigt lager (A1) över. Troligtvis utgör A2 del av en hägnad som finns på kartan från år 1853.

I äldre kartmaterial löper en tomtgräns på samma sträcka som schaktet drogs. Troligen utgjorde stenarna i A8 botten på en stengärdesgård som löpt utmed gränsen. Stenarna var 0,15–0,4 meter stora och låg i brungrå lera med träflis. Över A8 fanns två tunna raseringslager (A5 och A7). Lagret A7, som bestod av kolig mörkbrun sand, överlagrades av A5 som bestod av ljusgult, smuligt kalkbruk. Lagren var endast 0,1 meter tjocka tillsammans. De är rester av en ekonomibyggnad som finns på kartan från år 1853. Till samma ekonomibyggnad fanns två likartade syllar (A4 och A10) som båda bestod av två tillmakade stenar med en syllbredd om 0,4 meter. A4 i öster låg i grå lera och hade rester av en träsyll bevarat

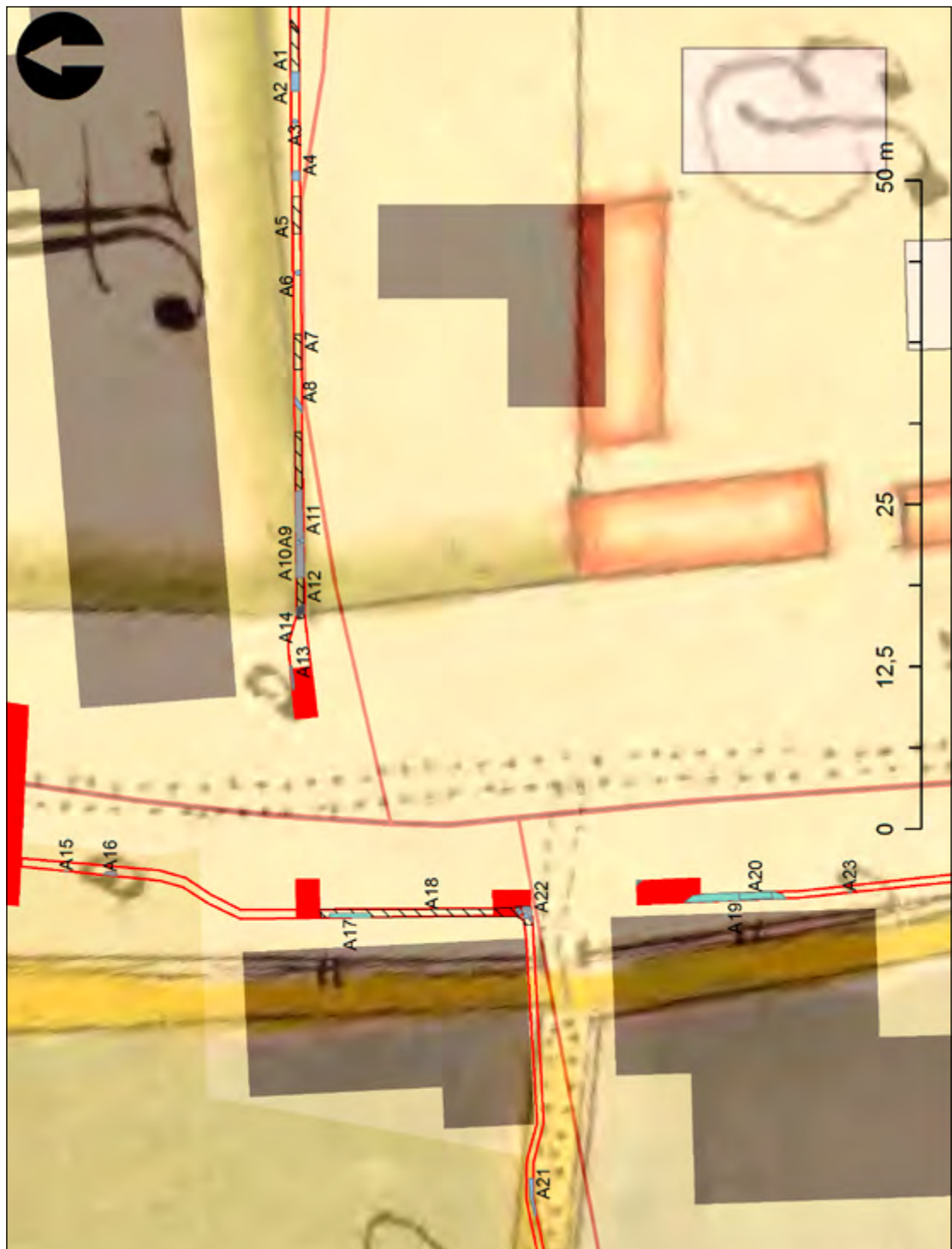
Figur 3. Schaktplan. Skala 1:2 500.

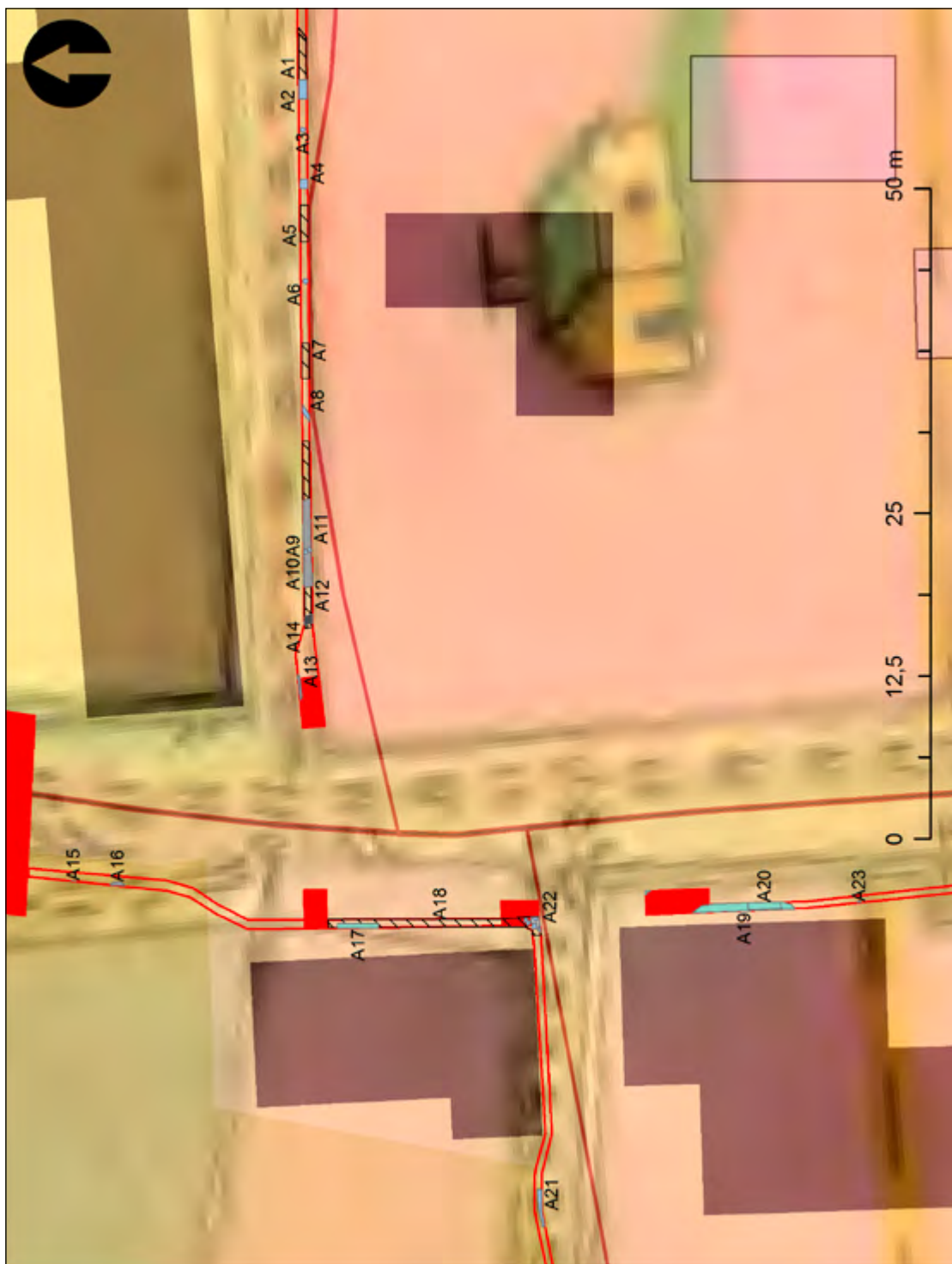
Figur 4. Anläggningsplan. Skala 1:500.

Figur 5a) Överlägg av anläggningar och schakt på laga skifteskartan från år 1853.
Skala 1:500.

Figur 5b) Överlägg av anläggningar och schakt på storskifteskartan från år 1776. I botten ligger dagens fastighetskarta. Skala 1:500.

Figur 5c) Överlägg av anläggningar och schakt på kartan från år 1698 (avmätning på inägor). I botten ligger dagens fastighetskarta. Skala 1:500.

ovanpå. A10 i väster låg i brun, sandig lera. Över A10 fanns ett lager av fast gult kalkbruk med ett litet inslag av grus och småstenar (A9) som kan utgöra en murad grund. I överlägget med laga skifteskartan (år 1853) hamnar lagret i skiftet mellan två ihopbyggda hus. Under den mörkbruna lera som var konstruktionslager till ekonomilängan fanns en 0,3 meter djup nedgrävning (A11) med fyllning av ljus gråbeige siltig lera och enstaka stenar som var upp till 0,2 meter stora. I botten av nedgrävningen, i schaktbotten, fanns 0,5 meter stora stenar (A12) på en 0,8 meter stor yta. Det gick inte att i fält avgöra om nedgrävningen var grävd för en husgrund eller för något annat. Stratigrafiskt är dock A11 och A12 att betrakta som äldre än år 1850, varför de är fornlämning.

I den redan grävda tryckgropen fanns två lämningar. Synlig i norra schaktkanten var A13, en nedgrävning med stenar som utgjort grund till en nord-sydlig länga på 1853 års karta. I schaktbotten fanns ett fundament (A14) med sotiga naturstenar som var 0,10–0,15 meter stora som möjligen kan vara ett enklare spisfundament. På kartan från år 1776 ligger anläggningen vid tomtgränsen ut mot vägen. Inga hus finns utritade på kartan så det går inte att belägga med säkerhet att fundamentet är från 1700-tal. På 1698 års karta ligger anläggningen väster om tomtmarken.

Det västra schaktet

Det västra schaktet löpte utmed norra sidan av den väg som leder från byn västerut. En stensyll påträffades (A21). I schaktet såg den ut att fortsätta mot söder, men vid en granskning av det historiska kartmaterialet framkom att vägen fanns redan under 1600-talet. På 1853 års karta fanns däremot ett hus på samma plats som A21, byggt med gaveln ut mot vägen. Syllen är därmed från 1800-talet.

Längst i öster, där det västra schaktet anslöt till det nord-sydliga schaktet, fanns en 0,8 meter stor fundamentgrop (A22) med naturliga och tillmakade stenar i storleken 0,4–0,5 meter. Anläggningen hör eventuellt till en ekonomibyggnad som stod utmed den nord-sydliga vägen på 1853 års karta. Huset var både kortare och smalare än det hus som står på platsen idag. I äldre kartor finns inget som tyder på att det funnits bebyggelse väster om den nord-sydliga vägen.

Det nord-sydliga schaktet

Två mindre gropar påträffades i schaktet. En 0,4 meter bred och 0,15 meter djup grop (A15) fanns norr om bebyggelsen. Den andra gropen (A23), som var 0,6 meter bred och 0,3 meter djup, låg cirka tre meter söder om den andra ladan räknat från norr. Båda groparna hade skålförmad profil och innehöll kol. Det är oklart vilken typ av aktivitet som skapat dem.

Figur x. Stenläggningen A19.

Utanför portarna till de båda ladorna i norra delen av schaktet fanns stenläggningar. A17 bestod av 0,2–0,3 meter stora stenar i ett skikt. Stenarna låg i brun lera med inslag av kol, sot och tegelkross (A18). Lagret fortsatte söderut fram till fundamentgropen A22. Utanför den södra ladan fanns två stenläggningar (A19 och A20). A19, som bestod av rullstenar i ett skikt, överlagrade en stenpackning av 0,2–0,4 meter stora stenar som låg i lera med tegelkross.

Cirka 28 meter från dikeskanten fanns stenar i schaktet som löpte tvärs över schaktet i öst-västlig riktning (A24). Stenarna var cirka 0,30–0,60 meter stora naturstenar och bland stenarna låg järnskrot och taktegel. Inga kulturlager syntes omkring stenarna. Stenarna låg cirka 0,40 meter under marknivå, täckta av ett 0,20 meter tjockt lager av lerig silt med enstaka kolfnyk med fläckar av ljusbun silt. Det var svårt att avgöra vad stenarna har haft för funktion, möjligen någon sorts dränering.

I övrigt fanns ett 0,10 meter tjockt ploglager under torven. Mitt för vagnslidret låg småsten som underlag för en gårdsplan (A25). Under småstenarna låg rasmassor i form av stenar (vissa huggna i storleken 0,10–0,25 meter), murbruk, krossat tegel och en lins med trärester 0,10–0,20 meter tjockt. En större koncentration av stenar fanns i den södra delen. Under rasmassorna fanns ett 0,20–0,25 meter tjockt lager av lerig silt med enstaka kolfnyk och tegelfragment. Den sterila undergrunden låg på cirka 0,70 meter.

Tolkning

Flera av de påträffades lämningar har utifrån äldre kartmaterial kunnat dateras till 1800-tal. Lämningen A14 kan möjligen vara från den andra halvan av 1700-talet eller äldre. Någon äldre bytomt kunde inte beläggas.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

När Arkeologgruppen AB mötte upp grävfirman för att starta utredningen så hade redan 140 meter utav utredningsområdet grävts. Den redan grävda ytan fördelade sig på 60 meter i öster, 35 meter i väster samt 15 meter tryckgropar och cirka 30 meter grävning runt elskåp. Arkeologgruppen AB har på den övriga sträckan identifierat och dokumenterat påträffade lämningar. I den mån det har varit möjligt så har lämningarna daterats och tolkats. Syftet med utredningen var att klargöra om någon fornlämning i form av kulturlager för Norra Klysna by berördes av arbetsföretaget. Efter genomförd utredning kan vi konstatera att så inte var fallet.

Referenser

Tryckta källor

Ståhl, H. 1950. *Kvill och tyll: en studie över några i svenska ortnamn ingående ord med betydelsen 'åmöte, ågren' o. dyl.*
Studier till en svensk ortnamnsatlas. Uppsala.

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

J133-10f9d58, Knattorp, Ekonomiska kartan 1957

18-erv-86 Laga skifte 1854

S13-21:4, Klysna norra nr 1-3, Storskifte på inägor 1776

S13-21:1, Klysna norra nr 1-3, Avmätning på inägor 1698

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Västmanland
Kommun	Örebro
Landskap	Västmanland
Socken	Ervalla
Fastighet	Norra Klysna

Fornlämningsnummer —

Lämningsstyp
bytomt

Datering
historisk tid

Typ av undersökning
Arkeologisk utredning i form av schaktningsövervakning

Länsstyrelsens diarienummer
431-1542-2016

Arkeologgruppens projektnummer
Ag2016_17

Projektledning	Nina Balknäs
Personal	Nina Balknäs, Erica Strengbom

Undersökningstid	2016-10-31 till 2016-11-07
Exploateringsyta	450 löpmeter
Undersökt yta	310 löpmeter
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

schaktbredd 0,5 m, djup 0,7 m

Schaktnr	Placering	Beskrivning
1	Ö schaktet, gårdplan	0,15 m gårdsgrus anläggningsnivå i botten undergrund av brun lera
2	N schaktet, åkermark	0,3 m matjord 0,5 m undergrund av lera med spridda stenar och block
3	V schaktet, vägkant	0,3 m gräs och matjord 0,5 m undergrund av brun lera
4a	S schaktet, Ö om byggnader	0,2 m torv/gårdsyta 0,20 m 0,1 m blågrå lera med enstaka kolfnyk 0,3 m undergrund av ljusbrun silt
4b	S schaktet, åkermark	0,10 m torv 0,15 m ploglager med inslag av enstaka tegel, ett grönt fönsterglas och några skärvor rödgods av 1800-tals typ.
4c	S schaktet, wS om elstationen	Schaktet grävdes genom ett dike och in på nästa åker. Cirka 20 meter från dikeskanten låg stora sprängda stenblock direkt under torven. Troligen har man här sprängt en uppstickade bergknalle.
4d	S schaktet, betesmark	Schaktet grävdes förbi vagnslidret och vidare ut på betesmark. Här sluttade marken ner mot ån. Inga anläggningar eller kulturlager. Ploglagret låg under torven och var 0,10- 0,25 meter tjockt. I slutningen ner mot ån var ploglagret som tjockast.

Bilaga 2. Anläggningstabell

A-nr	Typ	Mått/m	Beskrivning
1	Lager	L 0,45 Tjl 0,05	Raseringslager med träflis i mörk brungrå lera med tegelkross under gårdsgrus. Liggande trä VSV-ÖNÖ. F av djurben, flintgods, flaskglas, järnring.
2	Stensyll	Br 1,05	Tillmakade stenar 0,4-0,6 m stora i dubbel bredd. Fyllning av kompakt grå lera. Centralt över fanns spår av en träsyll.
3	Syllsten	0,7 m	Tillmakad syllsten i kompakt, grå lera.
4	Stensyll	Br 0,4	2 tillmakade stenar med plan ovansida i grå lera. Rest av träsyll över.
5	Lager	L 1,8	Ljulgult kalkbrukssmul, raseringslager över grå lera.
6	Syllsten?	0,45	Natursten i kompakt lera. S om stenen är leran infiltrerad med kol och sot. Naturlig (men använd?)?
7	Lager	L 2,9 Dj 0,2	Brandlager av kolig, mörkbrun sand.
8	Stensyll	Br 1,35 SV-NÖ	0,15-0,4 m stora stenar i brungrå lera med träflis.
9	Lager	L 14,7 Tjl 0,25	Trolig grund i N schaktväggen av fast, gult kalkbruk med litet inslag av småsten.
10	Syllstenar	Br 0,4 NNV-SSÖ	2 tillmakade stenar med plan ovansida i brun, sandig lera.
11	Nedgrävning	Dj 0,3	Fyllning av ljust gråbeige siltig lera med ett litet inslag av 0,2 m stora stenar. Oklart avslut mot V.
12	Grundstenar	Br 0,8 Ö-V	Ca 0,5 m stora stenar i schaktbotten i A11. Fundamentgrop?
13	Nedgrävning	Br 1,55 Dj 0,35	<0,25 m stora stenar i brunorange, gråskitig sandig silt, i N schaktväggen. Söndergrävt av tryckschakt.
14	Spisfundament	Br 0,75 Ö-V	Sotiga naturstenar 0,1-0,15 m stora, i brungråmelerad sand.
15	Nedgrävning	Br 0,4 Dj 0,15	Skålad form, fyllning av grå lera. I botten en lins av kol och sot. PK.
16	Nedgrävning	>1,0 m	Troligen upptaget flyttblock. Fyllning av ljus silt och äldre matjord.
17	Stenläggning	0,3x3,2 N-S	0,2-0,3 m stora stenar i ett skikt. Brun lera med inslag av kol, sot och tegelkross. Infart till lada.
18	Lager	Dj 0,2	Grå lera med inslag av kol och sot.
19	Stenläggning	Tjl 0,2	Rullsten i ett skikt, oklar utbredning i tryckschakt. Gårdsplan.

A-nr	Typ	Mått/m	Beskrivning
20	Stenläggning	L 2,7	0,2-0,4 m stora naturstenar med tegelkross. Stratigrafiskt under A19.
21	Stensyll	L 2,9	0,3-0,6 m stora naturstenar i brun lera. Fynd av byggnadsdetaljer i järn. Längst i Ö trärester i S schaktväggen.
22	Fundamentgrop	Br 0,8 Dj 0,45	Tillmakade stenar och natursten 0,4-0,5 m stora, i brungrå lera med inslag av kolfnyk.
23	Nedgrävning	Br 0,6 Dj 0,3	Skålförmad grop med fyllning av ljusbrun lerig silt med inslag av enstaka kolfnyk. PK.
24	Dike		Cirka 28 meter söder om dikeskanten fanns stenar i öst-västlig riktning. Stenarna var cirka 0,3-0,6 meter stora naturstenar och bland stenarna låg järnskrot och taktegel. Inga kulturlager syntes omkring stenarna. Stenarna låg cirka 0,40 meter under marknivå, täckta av ett 0,20 meter tjockt lager av lerig silt med enstaka kolfnyk med fläckar av ljusbrun silt. Det var svårt att avgöra vad stenarna har haft för funktion, möjligen någon sorts dränering.
25	Gårdsplan		Mitt för vagnslidret låg småsten. Under småstenarna låg rasmassor i form av stenar, vissa huggna i storleken 0,10-0,25 meter, murbruk, krossat tegel och en lins med trärester 0,10- 0,20 meter tjockt. Större koncentration av stenar i den södra delen. Under fanns ett 0,20-0,25 meter tjockt lager av lerig silt med enstaka kolfnyk och tegelfragment. Den sterila undergrunden låg på cirka 0,70 meter.

